CYRIACI THRASYMACHI
De
Justitia armorum Svecicorum
in
POLONOS,
Perq; ea
Liberata
à magno periculo
GERMANIA,
Ad
ANDREAM NICANOREM
Epistola.
Stetini
Scripta Anno cIↄ Iↄc LV.

7.

Rutilius de Roma.

JUSTIS BELLORUM CAUSIS, nec PACE SU-
PERBA,
Nobilis ad SUMMAS gloria venis OPES.

CYRIACUS THRASYMACHUS
ANDREÆ NICANORI, Amico Suo,
S. P. D.

IDentidem ex me qværis, Amice, num qvas ego censeam justificas causas esse illorum armorum, qvæ Serenissimus, Potentissimusq; Rex Carolus Gustavus, & inclitum illud Svecorum Regnum, in Poloniæ Regem & Rempublicam hodie movent: an item existimem bellũ illud Polonicum Germanicæ saluti obfuturum, nec ne. De utroq; enim per te dubium reddi variis in utramq; partem hominum sermonibus: non posse tamen non sollicitudine qvadam duci cum Germaniæ, qvia patria est, tum Sveciæ, qvia haud dubie est Germaniæ à suis qvondam oppressæ liberatrix, & adversus imminentia pericula præsidium. Si videlicet nullæ sint justæ Svecicorũ armorum causæ, verendum esse, etsi initia feliciter succedãnt, exigentibus id forte Polonorum in Deum commissis, tandem tamen fatali ruina & illa vindicatũ iri, summo pariter Germaniæ dispendio. Adhoc, qvasi pro lorica fuisse hactenus Poloniam Germaniæ adversus barbaros populos, Moschos & Tartaros: qva fracta, videri nos jam imposterum iri expositos eorum tyrannidi & incursibus.

Ego vero agnosco animum amantem boni publici pariter & intelligentem. Non est autem, qvare te curæ istæ qvidem mordeant. Etenim interdum injusta qvoq; arma (qvæ Dei est sapiens humanarum rerũ administratio, anteqvam magnus ille & terribilis dies justum sceleribus supplicium decernet) diuturna satis felicitas excipit. Svecorum vero huic bello justificarum causarum,

qvales solent ab hominibus & inter homines passim acceptari, nihil deficere: ac proinde non esse, qvod hactenus qvidqvā vereare: simul vero, nec fractis licet Polonorum rebus, periculum aliqvod à Tartaro Moschoq; Germaniæ imminere, imo ab eo periculo nos hisce armis potissimum liberari, qvoniam ita vis, docebo.

Poteras vero prius illud jam tum didicisse, si, qva par erat attentione, expendisses, qvæ editæ sunt chartæ de causis novi hujus belli. Abunde enim illæ exhibent omnia, nisi qvod brevitate sint fortassis tardiori cui Lectori nonnihil obscuriores. Non vacat sane culpa, qvod illis lectis nondum acqviescas: sed vulgi sermonibus tanqvam fluctu circumagi te patiaris.

Attamen, ceu promisi, dabo operam, ne qvis te error amplius hac in re agitet: qvoniam id postulat amicitiæ nostræ jus, & tua exspectatio. Ordine igitur agam: initio belli hujus justitia exposita; deinceps facto progressu ad id, ut metu libereris de imminente imposterum Germaniæ à Moscho & Tartaro periculo.

Nisi autem vehementer fallor, armorum qvidem justitiam clare docuero, si ostendam duo: *per Polonos scil. non per Svecos stetisse hactenus, qvominus dudum inter populos illos firma ac perpetua pax viguerit; Polonos porro multis modis inauciarum leges fregisse, qvæ sancte hactenus à Svecis sint observatæ, ac proinde culpa sua latissima ante tempus arma hæc in sese provocasse.*

Principio igitur tenendum est, bellum Svecis cū Rege & populo Polonico non demum nuper cæpisse, sed fuisse jam per annos qvinqvaginta sex, & qvidem perpetuos; nisi qvod non æqve annis omnibus illud ferbuerit, & semel iterum per inducias aliqvamdiu fuerit qvasi suspensum. Originē belli non Sveci, sed Poloni dederunt.

Nec

Nec enim Svecorũ aliqvis antehac unqvam Polonorum qvenqvam læserat, multo minus rempubl. eorum aliqva affecerat injuria, donec Sigismundus infestis armis, adjutus valida Polonorum manu, patrium Sveciæ regnum anno 1598. adortus est. Infeliciter qvidem conatus ille cessit Sigismundo, ejusq; auxiliariis, imo, cum non desineret injuriarum, ab Ordinibus Regni Svecici, qvos penes jus illud erat, proscriptus ille est anno seqvente & Regni illius dignitate exutus, neq; deinceps recuperare qvidqvam perditæ auctoritatis potuit: moliri tamen nũqvam desiit cum suis Polonis, clam palamve, prout vires ferebant, qvo Regni Sveciæ statum subverteret.

Non repetam Carolo Rege hinc inde gesta. Simul gubernaculo Regni est admotus Gustavus Adolphus, nõ multo post iterum more suo classicum cecinit Sigismundus: multum profecturus, nisi nondum Russico bello solutus sveta sibi imprudentia fuisset rem aggressus, & in Sveciæ populo viguisset patriæ amor, novoq; Regi data fides. Agebatur tunc annus seculi hujus decimus sextus. Recitabo tibi illius moliminis historiam, non meis, non alienis, forte suspecti aut non satis rerum gnari testis, sed scriptoris Poloni verbis, qvo minus dubites. Est ille Paulus Piasecius, gente nobilis Polonus, dignitate primum Abbas Claræ tumbæ, inde Episcopus initio Camenecẽsis, mox Præmisliensis, Regni Polonici Senator, cujus prudentiã & candorẽ loqvuntur, qvæ edidit Chronica. Is cum fecisset verba qvædã de comitiis Regni Polonici Ordinum, anno isthoc, qvẽ dixi, habitis, pergit: *Subsidia quoq; Sigismundo Regi pro recuperando Regno Sveciæ fuerunt promissa. Ad hoc enim ille animũ tunc magis, qvam unqvã alias, explicaverat, persvasus, qvod, dum Gustavus Rex adhuc esset ætate immaturus, facile ab ejus obseqvio Sveci*

posſent avocari. In quo negotio miſerat quoq; ad Regê Daniæ ſuum Legatũ Joannem Veiher, Præfectum Putſenſem, poſtmodum promotum ad Palatinatum Culmenſem, ut illius animum tempeſtive adjuvandas partes ſuas flecteret. Nec vana erat talis conjectura, cum iſte ſtudia popularia necdum ſibi devinxisſet, & plures ibi adesſent, qui illatas ſibi à Carolo ejus Patre injurias aliqua occaſione vindicare cuperent: ſi modo Sigismundus Rex tali opportunitati rei bene gerendæ conſilia cautiora conjunxisſet. Verum omnia intempeſtive, præpoſtere: ac magis ad præmonendum hoſtem fiebant. Nihilq; de iſtis cum Conſiliariis Polonis conferebat Rex, ſed cum Svecis ac Germanis tantum, qui pauci, illiq; rerum & præſertim belli ducendi expertes, in ejus aula aderant. Michael Adolphus, Comes ab Althein (qui etiam ſub hoc tempus inſtituendo novo ad debellandos Turcas Ordine militum ſpecioſius, quam utilius, laborarat) præcipuus belli illius arbiter, in ſe receperat, quod 20. millia militum Germanorum conſcriberet, & claſſe in Sveciam transportaret, qui tamen nullum experimentum comparandi exercitus, vel conquirendæ clasſis habebat. Et nihilominus expeditionis iſtius moderatores, præſertim Franciſcus Tenagel, (carcerem & tormenta à Matthia Imperatore propter arcana Rudolphi Imper. perpesſus) quẽ Rex Sigismundus Cancellarium Sveciæ renunciarat, ac Gabriel Poze Svecus, illo bellico apparatu ab Altheimio promiſſo freti, (quaſi exercitus in procinctu haberetur) bellum in Svecia divulgarunt, typo impresſis Regiis edictis per Provincias ibi ſparſis, quibus populi illi contra Guſtavum, uti illegitimũ Regem concitarentur. Ac commoverat hoc non leviter eam gentem, rationesq; Guſtavi turbasſet gravius, ſi ibi adfuisſet præſto robur aliquod militare, cujus præſidio partes Sigismundianæ fultæ ſuccreſcere potuisſent. Sed cum illæ copiæ & claſſes Altheinii nus-

quam

qvam apparerent, omnes earum partium veriti exemplum, qvod ibi tempore Caroli Regis multos similibus Regis Sigismundi consiliis confisos frustratosq; perdiderat, sese à novandis rebus continuerunt. Gustavus quoq; tali prænuntio admonitus, tempus longum habuit, ut in singulis Provinciis fideliores sibi Rectores instituerit, qvi diligentius omnes hostiles conatus observarent, & Patrem imitatus, prævenire periculum maluit, bellumq; induxit in Livoniam anno subseqvente.

Hæc Piasecius. Narraverat ille jam tum ad annum 1613 nonnulla de Sigismundi in Sveciam molitionibus, in Comitiis Warsaviensibus, frustra tamen, agitatis. *In recuperatione*, inqvit, *Regni Sveciæ subsidiū à republ. tantis angustiis pressa sperari non poterat: insinuatum tamen fuit, ut admoneantur Ordines, qvod Moschua, unde Rex in Sveciam divertere proposuerat, amissa, averteretur qvoq; tanta rei bene gerendæ pro vindicando illo Regno occasio, & bellum, qvod inde Livoniæ immineret, meliori compendio Moschovicarum virium averti potuisset.* Narrat idem in descriptione rerum anno 17. & 18. gestarum, expeditionem Svecorum, classico Sigismundi excitorum, in Livoniam duce Farensbachio institutam, ejusq; proditione post corruptam: ut &, qvemadmodum majore felicitate ipse Rex Gustavus Adolphus anno 21. in Livonia Rigam occupaverit, anno autem 23. Sigismundus nova clam agitarit consilia de transferendo in Sveciam bello, qvæ Gustavi adventus turbaverit. Sed hæc nihil ad rem nostram, eoq; non est, qvare hoc loco repetantur.

Qvamvis vero omnia infeliciter Sigismundo ac Polonis, Gustavo autem Adolpho Regi ex voto qvasi cesserint, non tamen Gustavus Adolphus Rex, Regniq; Svecici Ordines pacem Polonis offerre æqvis conditionibus

jam

jam tum anno 23. omiserunt. Non dissimulavit hoc Piasecius. Verba ejus hæc sunt de Rege Sveco: *Præ se ferebat ille tunc, qvod ad tractandam pacem inclinaret: sed tam importune, absq; præparatione, cum hoste, tam superba ostentatione tumente, tractare, indignū videbatur.* Stabat in anchoris nimirum prope Gedanum Gustavi classis, excita illo rumore de transferendo bello in Sveciam: impar erat gerendo bello Sigismundus, & tamen *indignum* scil. Polonis visum, pacis oblatæ consilia agitare.

Seqvente anno 24. irritis Comitiis Warsaviensibus, ob populi Polonici dissidia, etsi summe tenues essent Polonorum vires, Svecorum interim res in Livonia florerent, rursum pax Polonis oblata fuit, sed frustra. Dabo iterum testem illum Piasecium. *In privatis*, ait, *colloqviis Proceres, maxime Lithvani, Regi svadebant, ut consideret, qvod populi totius Regni, bellis præteritis exhausti, ad vocē tributi sumptusq; bellicos subministrandos induruerant, eoq; bellum Svecicum difficilius duci possit, potius honestis mediis cum illo hoste transigeret. Ac proponebant conditiones pacis non indecoras, qvas fidissimi Gustavi Regis Sveci familiares suggesserant: nempe, ut, restituta regno Poloniæ Livonia, universam Esthoniā & Finlandiam, cum spe successionis in regno Sveciæ, si Gustavus decederet sine prole mascula, unus ex filiis Sigismundi Regis haberet: titulo qvoq; Regis Sveciæ Rex Sigismundus uteretur, dummodo Gustavus cum eodem titulo Regio Regnum Svecicum secure teneret. Sed nihil profecerunt.*

Anno 25. denuo pacem perennem, vel saltim longas inducias Polonis Sveci, florentissimis rebus, obtulerunt: iterum vero rejecti sunt à Polonis. En testem tibi illum eundem Piasecium. *Præcipuum*, inqvit, *deliberationum Comitialium caput fuit de bello cum Svecis Livonico: ad qvod*

qvod isti, dum induciæ ad mensem Aprilem proximum stabilitæ finirent, majores vires apparabant. Nec induci poterant ad prorogandas illas inducias in tractatu interim super hoc habito, nisi Rex Sigismundus eas longiores, nempe in multos annos, esse vellet, vel Sueciæ Regno se abdicaret, pacemq; faceret perennem. Et majores illi sumpserant animos, cum inaudissent in Conventibus Terrarum, (qvi antecedere solent Comitia Generalia) Poloniæ Ordines à bello abhorrere, suisq; Nuntiis ad ista Comitia mandata dedisse, ut nulla tributa pro impensis belli illius concederent; qvibus Regem Sigismundum destitutum, etiam iniqviores conditiones pacis suscepturum Sveci sperabant. Nec eos fefellit conjectura qvoad tributa; exigua enim fuerunt concessa & qvæ vix debito, in præteritis expeditionibus contracto, exolvendo sufficerent. Sed tamen Rex leges pacis aut induciarum ab ipsis propositas non probavit: qvamvis Proceres evidentioribus argumentis reliqvæ Livoniæ jacturã & majora Reipublicæ incommoda inde nascitura demonstrarent.

Vindicavit tam iniqvam repulsam Deus, & illo qvidem anno omnem Livoniam, excepto uno Dunæmundo, seqvente magnam Prussiæ partem, donavit felicibus Svecorum armis: Jaroslaviam qvoqve urbem, penu locupletissimum totius Poloniæ, subito incendio perdidit.

Interea tamen *Gustavus Rex tractatum pacis institui petit*, teste eodem Piasecio pag. 385. (utor editione Batavica) imo anno 27 per Legatos Hollandicos vel pacẽ vel triginta annorum inducias amplissimis conditionibus offert Polono, sed, ut antehac semper, frustra. Audi qvæso narrantem & hoc Piasecium. *Legati Hollandici sic abruptum de pace tractanda colloqvium, adveniente ad castra Rege Sigismundo mense Septembri iterum instaurarant, & propè ad optatum finem perduxerant, adnitentibus Proceri-*

bus Poloniæ, Regemq; suum pro tranqvillitate publica deprecantibus. Tanto magis, qvod Gustavus omnium ablatorũ restitutionẽ offerret, præter Rigam, qvam, ad plenam super jure successionis in Regno Sveciæ, durantibus triginta annorum inducius, faciendam decisionẽ, retinere voluerat. Sed totum illud negotium, pene maturum, evertit nova Regi de recuperando Regno Sveciæ spes injecta ab Austriacis, qvorũ intererat, ut Gustavus bello Polonico distineretur, & à Germanicis rebus averteretur. Ad finem enim tractatuum, cum postridie pacis leges concludi & publicari debuissent, advenerat cũ Stanislao Makovski ab Hispano rege missus Gabriel Roy, & paulo post ejus collega Baro de Auchi, qvi promisit: qvod intra duos menses, Regis Hispaniæ impensis, classis viginti qvatuor navium bellicarum in sinu Baltico comparanda esset, eiq; imponendi duodecim mille milites, à Valnstenio jam ad hoc destinati, in Sveciam trajicere, ibiq; sedem belli figere deberent, ac impensis Regis Hispaniæ sustentari, donec bellum duraret: Ad qvod ducenta millia talerorum Imperialium in collybis se habere prompta dicebat. Tam speciosis itaq; promissis confisus Rex, induciis pro Regno Sveciæ, qvod vivens illis auxiliis recuperare maluisset, longioribus subscribere renuit, & rebus infectis Varsaviam rediit ad Comitia Regni.

Delusus fuerat ab Hispano Sigismundus, adhæc classem novem instructissimarum navium perdiderat, Gustavo contra pleraq; feliciter successerant: hic tamẽ promptus fuit ad acceptandas inducias, interventu Galliæ & Angliæ Regũ, ex usu Poloniæ potius, qvam suo anno 29. pactas; Sigismundus verò perdifficilis. Disertè idem testatur Piasecius: *Regem talem pactionem improbasse. Exoratus tamen,* addit, *à Senatu, ut bellum illud tam difficile ad feliciora reipubl. tempora differret, eam suscepit, approbariq;*

bariq; publico Ordinum decreto permisit. Audi vero sodes & Stanislaum à Kobyerzicko Kobierzicki, Castellanum Gedanensem, florentissimum historiæ Vladislai Principis scriptorem. Verba ejus hæc sunt l. 11. pag. 926. *Tandem bellum illud Pruthenicū, qvod ultra qvadriennium gestum erat, induciis in qvinqvennium stabilitis conqvievit. At Rex Sigismundus difficulter in eas consenserat, & antea multoties sollicitatus ab Ordinibus, ut honestis, qvas offerrebant Sveci, conditionibus, vel perpetuam, vel plurium annorum termino circumscriptam conficeret pacem, neve rempubl. molesto implicaret bello, nunqvam adduci potuit; spei injectæ ab Austriacis ultra modum memor tenaxq;, qvam illi ad recuperandum patrium regnum fecerant.* Multa alia idem ille laudato ante loco narrat, qvæ luculente docent, qvantum inhiarit etiam tum Sigismundus vanis Hispanorum promissis, de invadenda Svecia: plura forte additurus, nisi illum classis Hispanicæ, qvam Hollandi post Trompio duce deleverunt, consilia latuissent.

Tertius insecutus annus Gustavum pariter & Sigismundum extinxit. Nemo tamen non facile videt, qvamdiu qvidem Gustavus potitus est rerum, per Polonos stetisse solos, qvo minus firma pax inter utrumq; regnum coierit. Eluxit sane idem studium pacis in Gustavo, etiam defuncto jam Sigismundo, qvod ad Polonicum Senatum interregni tempore misso Legato, studiose illum monuerit ea agere, qvæ imposterum paci componendæ possent prodesse. Narrabo & rem illam verbis Piasecii, qvalia habentur pag. 452. *Orator* (inqvit) *ille repetitis longo temporum ordine principiis cultæ Polonis cum Svecis amicitiæ, eandem fato malo interuptam, cum jam, inqvit, obicem sors removerit, (Sigismundum Regem innuebat ne verbo tamen eum læsit aut nominavit) facile reconciliari*

 posse

posse, Svecorumq́ studium ad hoc non defore asserebat. Iteratisq́ Orationis suæ argumentis persvadere conabatur, ut Ordines, dum sui juris essent, & priusqvam Regem eligerent, ea omnia, qvæ reconciliationem hujusmodi, pacemq́ tractandam impedirent, tollere studerent. Nempe, ut non eligerent Regem ex Regis Sigismundi filiis, nisi prius isti renunciarent hæreditati Regni Sveciæ: quod unicum pro renovanda cum Regno Poloniæ pace perpetua Svecus Rex exposcebat. Responditq́ ei Archiepiscopus ac Mareschallus eqvestris: Rempublicam à pace justa & honesta non abhorrere, & circa electionem Regis ea, qvæ è Republica futura essent, curare velle. Tandem anno 35. pactæ sunt Stumdorfianæ postremæ induciæ in annos sex & viginti. Etiam tum vero Sveci pacē maluissent: impediverunt autem Vladislaus Rex ejusq; fratres, & qvibus eorum favor potior fuit, qvā salus publica. Disertè Piasecius pag. 480. *Et qvidem propositum omnibus erat, universas inter hæc Regna controversias sopire, solidamq́ in perpetuum pacem stabilire. Sed cum Rex Vladislaus cum suis germanis fratribus, uti Sveci reqvirebant, titulo Regis Sveciæ & jure hæreditariæ successionis in Regno Sveciæ abdicari (licet hoc circa suam inaugurationem Polonis syngrapha secretiori caverat) omnino nollet; nonnisi induciæ ad annos viginti sex, nempe ad undecimam mensis Julii diem, Anno Christi 1661. fuerunt stabilitæ.* Imo ipsæ illarum induciarum leges pacis studium in Svecis manifestum fecerunt. Reddiderunt enim hi Polonis Elbingam, Mariæburgum, Dirsaviam, Brunsbergam, Pilaviam, & in universum omne, qvicqvid Prussiæ occupaverant, sola Livonia sibi retenta; simulq́; pepigerunt, ut durantibus induciis semel atq; iterum de pace componenda ageretur.

Nec vero etiam illas de pace tandem aliqvando constitu-

ſtituenda tractationes Sveci, qvantum in ipſis fuit, intermiſerunt. Bis magnis factis ſumptibus, & corrogatis hinc inde Mediatoribus, Legati Lubecam illi fini miſſi ſunt. Advenere qvidem & Polonici. Sed hi primo ſtatim congreſſu non dubitarunt producere tabulas plenipotentiales, qvas appellant, non tantum multis vitiis refertas, verum tales etiam, qvibus Polonus Rex Sveciæ Regem ſeſe diceret, atq; ita Regnum Sveciæ ſibi palam vindicaret. Vetitum id omne diſerte erat legibus nuperis induciarũ, atq; adeo ne qvidem ſalvis induciis id licebat; qvî potuit hoc ergo tolerari, cum de componenda pace ageretur? Nonne aperte illud nudavit, ſtatim circa initia, à pace alienum animum? Serio moniti Poloni Legati à Legato Galliæ Regis, negotiorum pacis mediatore: agnoverunt etiam ipſi delictum, polliciti, intra tres qvatuorve hebdomades, emendata hac culpa, novis tabulis juſto Svecorum Commiſſariorum deſiderio ſe ſatisfacturos. At qvid fit? Abeunt dies, abeunt hebdomades indictæ, magna ſumptuum, maxima temporis jactura. Conventi iterum Polonici Legati, poſtremo affirmant: *non ſe fuiſſe auſos Regem ſuum de omittendo titulo Regum Sveciæ compellare*. Non temere qvidem id crediderit haud neſcius, qvanta procerum Polonorum in Regem ſit auctoritas. Eſto vero. At, ſi Rex contra pacta conventa ne titulo qvidem illo voluit abſtinere, & ſi Commiſſariis ejus certum fuit, hoc etiam indignum facinus approbare, nonne liqvet, Polonis ſtudium pacis, tum ſane, ne qvidem fuiſſe cordi?

Fruſtraneum hunc de pace primum congreſſum excepit non multo poſt alter. Etſi enim juſta indignatione moti Sveci potuiſſent ſecundum conventũ Polonis denegare, noluerunt tamen in ſe qvidqvam deſiderari eo-

 rum,

rum, qvæ ad pacem reducendam faciunt; qvo tandem aliqvando qvieti publicæ Regnorum consuleretur. Legati Svetici exhibuerunt suas, qvas vocamus, plenipotentias. In iis ne momus qvidem aliqvid, qvod reprehenderet, potuit invenire. Polonorum vero tabulæ inscriptum qvidem illum titulum non dederunt; in sigillo tamen & Regni Sveciæ insignia pariter & Regis Sveciæ nomen aperte præ se tulerunt. Qvod est altera manu lapidem altera panem porrigere. Et vero hoc qvoqve ludibrium ipsis induciarum legibus receptisq; moribus adversari, agnovit ipsemet Zadzechius, caput Legationis Polonicæ, regniq; magnus Cancellarius; agnoverunt Angliæ pariter & Fœderatorum Belgico-Germaniæ Ordinum Legati, pacis tractatuum futuri mediatores. Qvesti hanc novam injuriam qvidem sunt Sveci, & qvidem jure merito; paratos tamen sese ostenderunt non modo ignoscere & huic culpæ, sed exspectare Lubecæ emendationem, qvo integris tabulis procuratoriis tandem aliqvando sanctum pacis negocium liceat aggredi. Ursserunt illam emendationẽ Moderatores etiam atq; etiam. Frustra & hæc omnia. Post longam tergiversationem responsum deniq; est à Polonis: *Regem suũ Cosackis debellandis occupatum vix admissurum sigilli mutationem: utq; id persvaderi possit, non tamẽ ibi in promptu fore artificem sigillis sculpendis idoneum.* Qvasi vero ingens opus sit sigillum sculpere, & si non in castris, tamen in vicinis oppidis desint, id qvi præstent. Ita denuo Poloni cum Rege suo ne id qvidem, qvod paci componendæ ceu fundamentum ex pacto jam substratum erat, ratum habentes, adversum paci animum palam præ sese ferre haud sunt verecundati.

Paulo anteqvam Regni aviti sceptra inusitato exemplo,

plo,

plo deponeret Serenissima Christina, advenit qvidem Holmiam Legatus à Poloniæ Rege missus ad Reginam Canazilius, affirmans, Regem Regniq; Poloniæ Proceres suos Legatos plenipotentiis exacte instructos in Sveciam missuros, qvi de pace transigerent. Sed qvis prudens non advertit, tantum in speciem hoc actum, non serio, post elusos binos illos per induciarum leges indictos solemnes de Pace congressus? Imo qvis non suspicetur, aliqvid monstri Legationem illam aluisse; utpote, qvum ipso illo tempore novanda esset Regni Svecici administratio, qvam sibi uni jure deberi Rex Polonus noluerat hactenus vel leviter dissimulare?

Pro candore suo, &, qva pollet, animi generositate, non potuit hoc noviter tum constitutus Rex Serenissimus Carolus Gustavus dissimulare; nec tamen etiam ita ipse desiit, ad seriam de Pace tractationem vel tandem aggrediendam, Regem Proceresq; Polonos invitare. Hinc per ipsummet Regni Sveciæ Magnum Cancellarium, ut senio gravem, ita meritis longe illustrissimum, Oxenstiernam, Canazilio jussit responderi. *Se quidem teneri singulari desiderio componendi isthæc diuturna & cruenta utriusq; Regni dissidia: sed antecedentium temporum vestigiis admonitum vereri merito vel eadem, quæ hactenus data sunt, ludibria & injurias, vel rerum inania & elusorias procrastinationes. Nec vero fas esse, aut satis ex decoro, perinde ut factum antehac, postulandis mediatoribus molestiam Regibus & Principibus exteris creare; speciofo apparatu quasi maxima acturos in conspectum orbis prodire, at mox obice agendis rebus injecto discedere. Quo ludibrium vicinis gentibus, inter Regna pacanda mutuæ suspiciones, animi conciliandi ad magna odia commoventur. Induciarum legibus per binos, etsi irritos, congressus à parte Sveciæ*

Sveciæ abunde esse satisfactum. Cumprimis eo, qvod Regis Poloniæ ludibriis semel iterumq; in primo Lubecensi conventu Svecia ignoverit. Qvod idem Rex solemniter per actus primi congressus aamonitus, non dubitaverit etiam alterum congressum iisdem prope ludibriis rumpere, id vero vel patientissimi Principis animum lædere. Si tamen etiamnum cordi sit Poloniæ Regi pax certa, solida & duratura, prætermissis tandem aliqvando illis inutilibus præjudiciorum injuriarumq; plenis legationibus, veniret ille & Respublica Polonica per idoneos plenipotentiarios ad rem ipsam pacis, sine ulterioribus ambagibus, & qvidem cito. Experturos Polonos in omnibus Regiam suam æqvanimitatem. Dissidia Regnorum Sveciæ & Poloniæ alias gentes non tangere. Solo longo annorum decursu merito esse debere obliterata. Qvo compendiosius, eo rectius componi omnia. Si non placeat Regi & proceribus Poloniæ ea pacis compositio, nihil sua interesse. Profuturum tamen, si Legatus nullus redeat non satis munitus facultate componendæ pacis. Sin, fore id sibi certo documento, non pacis desiderio, sed qvocunq; alio potius consilio ambages illas institui. Et vero, si pergant Poloni mittere eos Legatos, qvi sese orbemq; universum decipiant, aut literas juribus dignitatiq; Regni Sveciæ derogantes, non posse non sese tot documentis edoctum aliud judicare, qvam Regem Poloniæ susq; deq; habere sacrosanctam pactorum fidem.

Cum hoc acri responso, qvod tamen simul seriam ad pacem adhortationem comprehendit, dimissus ad suos est Canazilius. Indubie & Regi pariter & Proceribus Poloniæ nihil non horum ex fide ille retulit. Nonne par itaq; fuisset, cum, alterutrum ut agerent, usq; adeo serio admoniti essent, vel tandem mittere idoneos componendæ pacis Legatos, vel saltim inidoneis mittendis

dis glifcentes jã fufpiciones non fovere, & animos ægros non porro accendere, fi Polonis fuit aliqvod pacis non fucatum ftudium?

Verum, hisce etiam omnibus habitis infuper, advenit Holmiam fuperiore hyeme ex Polonia misfus Joannes Morftenius, non inftructus facultate componendæ pacis; fed, qvantũ præ fe ferebat, paraturus tantum præliminaria, qvæ dicuntur, circa locũ & tempus futurorum de pace tractatuum. Directe hoc adverfabatur illi per Canazilium dato refponfo Regio. Jusfus ex more, anteqvam admitteretur Morftenius, apographum fiducialium literarum exhibere, produxit tabulas: in qvibus etfi utriusq; Regis titulis folito rectius fuerit cautum, fub finem tamen numerati funt Poloni Regis *Regnorũ* anni: vana qvidem, occulta nihilominus juris in Sveciæ Regnum, ex more confveto, commemoratione. Cumq; ftudiofe fuisfet inter Reges pactum de vocula *& cætera*, qvibusdam tituli Regii vocibus adjicienda, omisfam illam esfe deprehenfum eft. Minutias dixeris: at in illis latent grandia, & toleratæ ad folidas injurias muniunt viam. Pofterius fane conjunctum eft cum tacito Regis Sveciæ præ Polono vilipendio, qvafi ille hoc fit inferior. Prius arcanam jurium in Sveciæ Regnum vindicationem continet: rem & Regi & Ordinibus Regni Sveciæ neutiqvam tolerandam. Si minutiæ funt, qvare per illas Poloniæ Rex pungere Regem Sveciæ voluit? Certe, etiam hæc arguunt, qvam ille fit animo à vera concordia alieno.

Morftenius culpam excufare conatus eft incuria fcribarum Regiorum. Sed qvis non videt, hoc qvam fit frigidum? Qvafi fcribis Polonicis folemne fit, errare in folis literis ad Reges Sveciæ fcribendis. Et vero incuria

scribentium, ab iis, qvibus relegere scripta in officio est, qvare emendata non est? Enimvero ipsamet talis incuria conjuncta est cum contemptu. Nec enim per incuriam tractari solent res grandes & majoris momenti: qvales utiq; sunt, qvæ paci aut bello possunt ansam aut fomentum dare.

Commovit hæc qvidem recens injuria generosum Regis animum; sufficere tamen in pœnam credidit, nec literas ipsas nec Morstenium tanqvam internuncium admittere. Qvo nihilominus ostenderet Rex, adhuc sibi esse animũ in pacem propensum, benignissime Morstenio significari fecit: *Qvamvis Rex non amplius obligetur illi per Canazilium data declarationi de admittenda pacis tractatione, cum illam irritam Poloni reddiderint; non passurum tamen divelli se à constante instituto de pace rebus omnibus præferenda, si ea, qvæ per Canaziliũ indicata est, ratione, citra ambages, & ex necessitate horum temporum, talis pax obtineri possit, qva dignitati Regiæ ac Regni & subditorum securitati imposterum satis est prospectũ.* Idem per Senatores Regni Sveciæ ad Senatores Regni Poloniæ plenius perscribi Rex curavit. Et vero indubie visa tibi est, Amice, & lecta illa Senatorum Svecicorum epistola. Si sane eam, qva decet, cura expenderis, liqvido apparebit, & serio illos studuisse componendæ paci, & Senatores Poloniæ, gravissimis adductis rationibus, ad pacem, qvasi solemnibus literis, invitatos esse. Ex adverso in Polonia etiam hæc monita vel surdis auribus vel non æqvis animis videntur excepta: etsi ipsæ illorũ res afflictissimæ nullum promptius remediũ, qvam solidam cũ Svecis pacem, flagitarent. Qvod sane eqvidem sciã, Legati nulli de componenda pace advenerunt ex Polonia, nisi cum jam pars exercitus Regii excubaret in illorum finibus, & ipse Rex armatus staret in procinctu.

Igitur Svecos hostilia agitare in Polonos justissimis de causis, utiq; ex hisce omnibus palam est. Qvi enim illi animo alio fuerint, cum Poloni pacem omnem, toties honestis conditionibus oblatam, repudiaverint? Nec vero licet non hostem agere in eum, qvi, pax qvo minus coëat, obnititur; nisi opprimi velis.

Cæterum dixeris tu fortassis: Inducias tamen pactas inter utrumq; populum in annos sex & viginti, ac proinde anno demum sexagesimo primo finiendas; qvas præpropere adeo infestis armis abrumpi, nefas esse. At vero, qvis sive justus sive prudens affirmaverit, omnium omnino induciarum, nullo habito discrimine, finem demum semper exspectandum? Interdum arma justissime maturari in partem, qvæ fidem induciarum fregit, apud omnes gentes receptum est. Attende vero, mi Nicanor, qvemadmodum circa inducias sese Poloni gesserint, & Uladislao pariter & Johanne Casimiro Regibus.

Fervebat Uladislao vivo bellum Svecorum cum Cæsare, cautumq; lege erat: *Qvod Rex Uladislaus ac ejus successores Reges Poloniæ, utq; Regnum Poloniæ & Magnus Ducatus Lithvaniæ, cum Provinciis & Principibus sibi subjectis, nil hostile moliri debeant durantibus istis induciis, contra Christinam Reginam Regnumq; Sveciæ & ejus Provincias ac civitates, & nulla classe armata uti, neqve eam aliis qvibuscunq; subministrare contra illud Regnum.*

Non numerabo inter læsa conventa, qvod, simul induciæ pactæ sunt, sex millia eqvitum Polonorum, duce Paulo Nossonski, præfecto Lomziacensi, signa Cæsarea acceperint, etsi hostiles vires permultum eo creverunt, Idq;, qvoniam non proxime in Svecos, sed illorũ fœderatos Gallos tantum illi pugnaverint, qvodq; proceres Poloniæ illos mox severis edictis in patriã revocaverint.

Accepto nimirum hanc excusationem. Non computabo etiam inter injurias, qvod Polonorum alii multi Cæsari adversus Svecos ipsos militaverint. Nemo hoc Polonis hactenus non condonavit: eoq; nihil habuit causæ nuperus Polonus Legatus Christophorus Przimski, cur id defenderet à culpæ criminatione. Frustra sane excusas, qvod incusat nemo.

At vero, qvod per mediam Poloniam Cæsareus hostilis miles, nemine vetante, nemine vel leviter sese opponente, bis in provincias, Regno Svedico subditas, Uladislao Rege penetraverit; hoc vero non vacat culpa fractæ fidei. Prima excursio fuit Böhtio duce in Livoniam, nihil hostile tum exspectantem. Altera in Pomeraniam duce Crockovio. Ad neutram hosti fuit aditus, nisi per mediã Poloniam. Non alia etiam via utraq; incursio fuit instituta; non alia repulsus hostis se recepit & ultimum exitium evitavit. Qvis non videt, talia institui non potuisse, nisi republica Polonica, non connivente tantum, sed conspirante clanculum in exitium Svedicorum exercituum? Nec sane talia fieri solent in Regno rebus suis satagente. Erat vero ipsa qvasi salus Svedici exercitus collocata saltim in Pomeraniæ tranqvilla possessione: qvam proinde plurimum profecto læsisset Crockovius, nisi celeritate & felicitate Königsmarckii fuisset oppressus. Hunc vero non solum per Poloniam invadere Poloni permiserunt: sed monitus etiam & rogatus à Regni Svedici Senatoribus Senatus Polonicus, saltim ut redire hominem prohiberet, hunc tamen per Poloniam effugere passus est qvidem, Königsmarckio autem perseqventi transitum denegavit. Imo illi Crockovio ex arce Pucsense, aliisq; Poloniæ castellis, arma ac tormenta bellica submissa sunt. Bohtii irrupti-

ruptionem, conqverentibus Regni Svedici Proceribus, excusare qvidem conati sunt Poloni, frigide tamẽ, ignorantiam causſati. Ut in Crockoviano hoc negotio nullo eos colore fucaveris, à culpa hostilium molitionum contra induciarum leges.

Porro cum Oeseliam insulam Danus Regno Sveciæ cessisset, inter reliqvas pacis conditiones, idem ille Uladislaus Rex non dubitavit insulanos ad defectionem à Svecis, in Regni Poloniæ ditionem, misso multis cum literis & mandatis ad Oeselienses suo nobili Camerario Bergio, invitare. Literæ qvam multæ hodieq; superant: & palam adeo res acta est, ut negari non potuerit à qvoqvam. Eo vero conatu ruptam induciarum illam, qvam præmisimus, legem, non minus luce meridiana est clarius. Qvid enim est *moliri* aliqvid *contra Regni Svedici provincias*, si hoc non est?

Adhoc Uladislaus ille Rex ipsos qvoq; Livonos sollicitavit, ad defectionem à Svecis. Clancularii qvidem artibus res, ut solet, gesta est, emanavit tamen & plurimis testimoniis innotuit; usq; adeo, ut nec hæ molitiones qveant fronte haud erubescente negari.

Magis arcanis consiliis agitati fuerunt conatus Uladislai cum Christiano IV. Daniæ Rege, cum Arnhemio, & Baudisio; ita tamen, ut prudentem neminem temere fefellerint, in perniciem Regni Svedici eos institutos, solo Numine frustrante iniqva facinora.

Hæc omnia jam tum Uladislao Rege contigerunt. A Joanne Casimiro nemo non Sveciæ Procerũ, cum Regina ipsa Christina & Rege Carolo Gustavo, majorem pactorũ fidem exspectasset. Defuncto Uladislao fratre, rogata ab illo pariter, fratreq; ejus Carolo Ferdinando, de eligendo Rege consultantibus Polonis Serenissima

Re-

Regina Joannem Casimirũ in Regẽ studiose accurateq́; commendaverat: ac proinde omnium una spes erat, tandem aliqvando vetus carcinoma, post tot annorum intervallum, animorum æstu jam defervescente, remedium admittere, inq́, id Joannem Casimirum, novo beneficio devinctum, operam sedulo daturum. Accedebat, qvod Poloni à Cosacis, Tartaris, Moschis undiq; premerentur, domi consiliis viribusq́; ; foris auxiliis omnium gentium Christianarum nudati. Qvis itaq; non sperasset, saltim nunc serio incubituros cum suo Rege Polonos paci, aut minimũ induciis cum Sveco pactis? Qvid tum Poloni? Piasecius ipse p. 509. testatur, propendisse illos magis in Casimirum Regem eligendum, qvam fratrẽ ejus Carolum Ferdinandum, qvod esset *suffultus prærogativa hæreditarii tituli Regis Sveciæ.* Septenniũ circiter est, cum Joannes Casimirus potiri rerũ cœpit: tantum abest vero, illum interea serio consilia pacis agitasse, ut pene nunqvam desiisse dixeris fidem induciarum violare. Harum legibus adjectum erat, qvid in titulis Regiis utrinq; observari debeat, & qvidem Poloniæ Regibus abstinendum à titulo Regum Sveciæ: imo hoc qvasi in basin substratum fuit induciis, utpote qvum eo caveretur Regno Sveciæ de libertate sua, Regibus de securitate. At vero novus hic Rex nunc vafro commento usus, lingva & more Gallico literas scripsit (qvas antiqva consvetudo Latinas exegit) ne scil. ita videretur abstinuisse debito sibi titulo, aut Reginæ indebitum tribuisse: nunc Latine scribens, palam, sive in sigillo, sive in ipso titulo, nomẽ Regis Sveciæ sibi usurpavit. Nunqvã, id, qvod lege erat cautum, ut observaret, potuit induci: etsi bis solemnis de pace tractatus ea una pene de causa irriti redditi sint, ceu jam ante narravimus. Nec vero Regina duntaxat

hisce

hisce ludibriis à Rege illo fuit contra induciarum pacta perpetuo exagitata, sed & Rex Carolus Gustavus; qvāvis erga hunc solito modestiorem sese exhibuerit.

Audivisti de injuriis hisce monitos ipsos Regni Poloniæ Senatores à Senatoribus Regni Sveciæ. Dum exspectatur emendatio, ex variis locis certissimis testimoniis adfertur, Regem Poloniæ, more sui fratris, Livonos ad defectionem invitare, imo illos pacandis Cosackis in prædam offerre. Qvæ *molitio* inimica qvam maxime est utiq; sanctis induciarum pactis. Nec vero est, qvod existimes, incerto hæc rumore niti, cum in promptu sint testimonia qvamplura.

Nec his contentus Rex ille, nova clam fœdera molitur, tantum in perniciem Regni Sveciæ. Novisti, Nicanor, qvanti intersit illius Regni, ne qva peregrina classis Balthico mari incumbat. Vertitur in eo sane salus Regni: utpote cujus provinciæ pleræq; mari illo alluantur, ac proinde expositæ sint incursibus cujusq; validæ classis, si sit infesta. Hinc prudenter caverunt dudum Reges, Senatoresq; Regni Sveciæ, ne qva classis peregrina maris illius tranqvillitatem perturbaret. Diserte in pactum induciarum est receptum, qvod jam audivisti: *ne Polonus turmata classe utatur, nec eam aliis subministret in Regni Svedici detrimentum.* Ex adverso Rex Polonus vicinos, amicosq; Svecorum, præsertim mare Balthicum vel accolentes vel navigantes, solis Svecis exclusis, omni studio allicit in fœdus de paranda classe, & qvidem peregrinis viribus maxime fulcienda, fœderis formula jam concepta. Non indiget Poloniæ Regnum classe, saltim qvamdiu induciæ valent. Qvare ergo jā classem meditatur, nisi in Svecici Regni damnū? Cur ab illo suo novo fœdere solos Svecos exclusos vult?

Certe

Certe, communis boni si qvod ab illa classe fuerit exspectandum, etiam hi utiq; participes debebant esse, qvum omne mare illud Balthicum finibus Svedicis potissimum sit inclusum. Id prorsus intolerabile, hæc agitari ipso illo tempore, qvo pacis componendæ causa in Sveciam Legati à Polono sunt missi. Cui enim prudenti non suboleat, missitationes illas institui fraude qvadam; ut nimirum eo tutius laterent insidiæ, & Sveci pacis spe inflati, minus debitò rebus suis attendentes, eo promptius circumvenirentur.

Tot modis, uno non integro septennio, non dubitavit, in summa licet virium suarum debilitate, lacessere Svecos, contra induciarũ leges, Rex ille Johannes Casimirus. Qvid censes fuisse facturum, si animo facultates respondissent? Sed non est, qvare qvidqvam divinemus de futuro, cum nimis liqvido pateat, qvantum non Uladislaus tantum, sed Johannes qvoq; Casimirus Rex sanctam fidem induciarum violaverint, fregerintq;. Dixeris forte, omnia hæc nullo successu facta & in cassum; ac proinde non oportere vanos conatus revocari ad animum. At vero, ipsas *molitiones* qvasq; jam percepisti induciarum legibus esse vetitas. Et vero, qvæ sint induciæ illæ, qvarum ope non sis tutus adversus molitiones? Certe, bellum apertum utilius fuerit illa qviete, qvæ molitionibus qvibusve hostilibus exposita est. Nemo profecto prudens talem qvietem feret, aut illam hoc nomine dignabitur. Qvis itaq; non merito indignetur, si sentiat, nunqvam se non peti molitionibus occultis, qvo tempore sacramento tranqvillitas firmata erat? Nullum sane magis argumentum est iniqvi & superbi animi, qvam si viribus destitutus injuriarum non desinas. Insolentiam in potente ut excuses, in debili intoleranda est.

Sed

Sed soli Reges peccaverunt forte, nulla reipublicæ Polonicæ integræ culpa. At vero, utiq; non potuerunt Regni Senatores latere ea, qvæ memoravimus, facinora, qvum in vulgus pene omnia innotuerint. De qvam multis conqvestum apud illos sæpius est. Qvare itaq; passi sunt Reges suos ita insolescere contra pacta conventa totius reipublicæ? Parcere nimirum voluerunt Regibus, qvo gratiam eorũ obtinerent, qvasi tanti non sit, in Sveciam peccare. Aperte sane id patuit primo de pace Lubecensi congressu, qvũ post longam moram tandẽ Legati causarentur: non se ausos Regẽ suum de mutando titulo appellare. Atqvi apud omnes populos recepti est juris, ut reipubl. universæ imputetur crimen, in qvod cum possit & debeat illa animadvertere, permittit impune: nec à moribus Polonicis est alienum, sed satis familiare, Regum actus severe improbare ac perstringere. Itaq; qvod ad hæc omnia præter morem maluerint connivere, culpa jam omnium facta est & communis & publica.

Sed dixeris: Cautũ tamen fuisse induciarum legibus, *ut de injuriis interea temporũ obortis utrinq; circa Livoniæ fines conventus fierent per Commissarios, salvis induciis.* Ita est. At non est pactum, onus petendi commissiones illas Svecis incumbere. Conqvesti Sveci sunt sæpius de iis, qvæ fierent adversus pacta, apud Reges & Senatores Regni Poloniæ. Polonorum itaq; erat, qverelis illis commoda excusatione aliqva diluendis, conventus indicere aut petere: utpote cum non Sveci, sed Poloni injuriarum & fractæ fidei arguerentur. At vero, ne qvidem semel ab iis id serio factum est. Imo qvandoq; ad Svecorum qverelas ne qvidem per literas aliqvid est responsum: alias non nisi frigida excusatione qverelæ re-

jectæ, inani optentu scil. ignorantiæ in publica omnium conscientia, vel extenuatione iniqva commissi facinoris. Qvem fructum ergo etiam Commissionum potuerunt sperare Sveci, si qvas petiissent, tam indigne habiti? Et vero, nonne Lübecenses bini illi de pace congressus, in qvibus non dubitaverunt Poloni ipsa induciarum pacta violare, & plenipotentias vitiosissimas producere, satis ostendunt, qvam futuri fuisſent inutiles, si non perniciosi, de sopiendis qverelis conventus? Non fuit sane ex dignitate Regni Svecici, etiam post acceptas injurias, à Polonis emendicare commissiones illas, qvas vocant. Poloni, qvod hac in re jure imputent Svecis, non habent: cum ipsi crediderint infra suam dignitatem esse, læsis etiam & conqverentibus Svecis mitigandis, conventus ejusmodi procurare.

Hisce omnibus ad hunc modum nonnihil majore cura abs te expensis, nonne jam vides, Nicanor, potuisse merito Svecos vel paci renunciare, siqvæ illis pax cum Polonis intercessisset? Certe similibus de causis gentes pacatissimas passim ad arma convolare, idq; bellum non injustum videri, notissimum est. Illis sane populis, qvi maxime nunc accusant Svecorum arma, longe levioribus prætextibus bellum gerere, solemne est. Ut facile appareat, uri illos potius felice armorum successu, qvam injustitia; & hanc non nisi inane invidiæ odiiq; esse pallium.

Si pacis vero tempore ejusmodi injuriæ bellum mereantur, qvanto magis non nisi per inducias suspensis armis? Multum interest scilicet, Nicanor, inter pacis & induciarũ status, nec, qvod in illo, idem & in hoc tolerabile videtur, aut venia dignum. Rectissime Gellius: *Non pax est induciæ, bellum enim manet, pugna cessat.*

Stri-

Stricti juris omnia sunt per inducias: adeo, ut, si pars minus ex fide illas observet, alteri parti mox jus in sese det armorum, nisi speciali conventione aliter sit pactum. Qvali ratione non vivitur in pace.

Video, nonnullos haud qvidem diffiteri; justo dolore motos Svecos arma tandem corripuisse: arbitrari tamen, dissimulandas fuisse omnes injurias & condonandas, qvod jam tum Poloni misere affligerentur: nec enim afflicto addendam afflictionem. Qvorum probitas vehementer placet. At si afflictus aliqvis, nec injuria forte afflictus, non desinat alios qvietos hactenus & sibi indulgentes injuriis lacessere, imo in perniciem eorum conspirare, an is propterea dignus est misericordia, qvia jam tum affligitur? Neutiqvam. Extremæ enim signum est insolentiæ, etiam inter adversa moderari non posse impotenti animo; ac proinde pœna dignum est exqvisitissima. Qvid si certissimum sit, fore, ut is, qvi jam affligitur, ubi liberatus fuerit ab ærumnis, te majore solito damno afficiat, an pietas exigit parcere illi afflicto, donec emerserit? Non sane hoc exigit pietas, & fuerit hoc summæ imprudentiæ. Adhoc, est qvædam afflictio interdum alterius afflictionis remedium. Perinde ac dolor dolori nonnunqvam medetur. Itaq; est interdum etiam ex re ejus, qvi affligitur, ut denuo affligatur. Habent hæc omnia in Polonis locum. Non desierunt illi hactenus, rebus etiam turbulentissimis, maximeq; afflictis, inducias Svedicas violare, illiq; reipublicæ struere insidias contra conventa pacta, ceu audivisti. Certum est ex signis innumeris, Polonos, recuperatis viribus, infestissimos hostes futuros Regno Sveciæ, & nihil nunc conatibus obstare, perinde; atq; ea, qvibuscum confligantur Moschorum & Cosacorum

 arma.

arma. Deniq; jam redierunt eo res Polonicæ, ut, nisi armis in Svedorum ditionem redigantur, succubiturum illud Regnum omne sit sævitiæ Moschorũ, Cosacorum, Tartarorum, Turcarumq;: qvod paulo post liqvebit. Qvum itaq; jamdudum Poloni in sese dederint Svecis justam belli copiam, nec à mora ulteriore ullum malis remedium, sed pericula maxima utriq; parti (nam & Svedici Regni summo cum dispendio fuerit conjuncta Moschorum, Tartarorumq; de Polonis victoria) certo immineant, non pium amplius, nec prudens fuisset, & pericula & injurias justorum armorum abstinentia alere.

Nisi vehementer fallor, Amice, satis jam feci primæ dubitationi tuæ.

Alteram itidem nunc, paucis tamen, expediemus. Et qvidem demonstrabimus primo: *Rempublicam Polonam non fuisse Moschis, Cosaccisq; parem, sed certo fuisse succubituram, atq; ita futurum fuisse, ut latus illud Germaniæ populus istis barbaris detegeretur:* deinde verò: *novis viribus, prudentiq; Svecorum administratione, ita suffulciri Poloniam posse, ut Germania ab isthoc periculo sit libera.*

PRIUS illud palam est, vel ex iis, qvæ hoc proximo qvinqvennio contigerunt. Qvantos enim progressus fecit Czar Moschorum brevi tempore per Lithvaniam & Russiam Polonicam! Qvam invalidam & levem manum tantæ multitudini, tantoq; robori objecit Polonus! Qvanta porro sunt multitudine pariter & præliandi promptitudine rebelles Cosacci, &, qvi cum eis conspiravere, agrestes Russi! Qvantillum est, qvod Poloni opposuere! Qvamve omnia infeliciter successerunt! Nonne sat est verisimile, nisi Sveca vis & auctoritas intercessisset, futurum fuisse, ut vel hæc hyems

ems proxima Germaniæ finibus Tartaros, Moschos, & Cosaccos miscuisset? Nec vero est, qvod exspectare meliora à Polonis potuerimus; qvia illorum fuit corrupta respublica.

Lustra sodes, mi Nicanor, militiam Polonicam. Nulla illi populo auxilia ab ulla Christiana gente. In Tartaris spes fuit reip. posita: hoc est, in iis, qvi in speciem amici, ast infidi, incertiq;, & sub ipsa amicitiæ specie sævi sunt regionis vastatores, in universum Christianæ hostes fidei & Polonorum veteres inimici, soli prædæ intenti.

Jam cum miles sit alius delectus aut evocatus, alius mercenarius, uterq; sive pedestris sive eqvestris, & qvidem aut peregrinus aut patrius: non eqvidem negavero, olim magnum robur fuisse evocati eqvitis Polonici; confisus illis, qvæ Samoscius in Gallia jactavit: *Poloniæ Regem, cum bellum illatum propulsandum, finesq; defendendi sunt, nulla impensa facta, supra centum millia hominũ armare:* qvanqvam vehementer laboret annalium Polonicorum fides apud qvammultos, dum præclara nobilis illius militiæ facinora narrant ad posteros. At vero jamdudum in illo qvidem Polonico eqvite ostentationis & inanis famæ plus fuit, qvam solidi præsidii. Ne qvidem ipsi Poloni, gentis suæ haud parci laudatores, vitium hoc manifestissimum ausi fuerunt dissimulare. Unum pro multis nunc tibi producam testem, gente Polonum, Simonem Starovolscium, doctũ & eloqventem scriptorem libelli, cui POLONIÆ nomen est. Is diserte suo loco disserens de Regni viribus, cum multum jactasset nobilem Polonicum eqvitatum, addit: *Sed in ista multitudine duo desiderantur, qvæ in bellis gerendis maxime sunt nociva: celeritas nimirũ & obedientia.*

Qvia & tarde nobiles sub signa conveniunt: comitiis primo tot hebdomades celebratis, sine qvibus bellum edici non potest: & difficulter ab œconomia sua, uxoribus atq; liberis divelluntur, usq; tertium edictum expeditionis bellicæ, prava consvetudine, expectantes. Cumq; jam ad locum designatum convenerint, tum se unitos & armatos animadvertentes, aut contra Regem aut contra Senatum tumultuantur. Vel etiam interdum Reges ipsi tardius in expeditionem procedunt, & mora tempus elabi ultro patiuntur: ne vel à nobilitate ob malum regimen exagitentur, vel prætensioni eorum cum diminutione suorum redituum aliqvid tribuant. Unde incommoda ista Respubl prospiciens, stipendiario milite ordinarie bella peragere consvevit, generalem autem nobilitatis expeditionem in ultimum tantum casum reservavit, ut, si vel tributa non sufficerent, vel hostis ita potens esset, ut ei resistere conscripto milite Generalis belli neqviret, tum ad generalem omnium nobilium expeditionem, tanqvam ad ultimum remedium confugiendum putarent. Idem Starovolscius paulo post: *Qvo autē in ejusmodi expeditiones paratior nobilitas fieret, statutum est jamdudum publico Comitiorum decreto, ut prima post Paschatis festum Dominica in singulis satrapiis lustratio in armis fieret, & qvisq; Palatinus suorum provincialium nomina in tabulas referret. Qvod, æqve ut & alia instituta patriæ, aut penitus negligitur, aut certe neglectim peragitur, pœna in delinqventes valde levi assignata.* Accedit porro, qvod illa nobilium multitudo evocata, licet velit, non possit tamen unum in corpus coire, propterea qvod præsidiario milite pene ubivis sit destituta Polonia, ut & circa fines commodis arcibus contra subitas incursiones paratis. Fatetur etiam hoc Starovolscius hisce verbis: ***Illa ingens nobilium eqvitum multitudo ob malum reipubl. regimen nullatenus simul conventre***

venire contra hostē potest: nam aliter nudarentur provinciæ contermina potentibus vicinis, qvas utiq; custodire oportet, cum militem in urbibus præsidiarium nullibi omnino habeamus, qvi impetum supervenientis hostis aliqvomodo reprimere possit, præter paucas cohortes in Russia, qvæ excubant. Vide mihi jam qvæso decantatum illud robur nobilis eqvitatus Polonici qvam sit invalidum: & tamen hoc & debebat esse & olim fuit dextera qvasi manus Regni illius.

Instituerat & olim peditem evocatum, prudente consilio, Rex Sigismundus Augustus. Audi vero & de illo Starovolscium: *Pedestris qvoq; militia Augusti Regis invento, tam ex urbana, qvam è pagana plebe delecta, fere jam evanuit: & vix aliqvot centena jam numerantur, eaq; nullius frugi, qvi qvindecim millia superare debuerant. Reliqvi omnes, avaritia præsidum, censum exsolvere jussi, & rusticanis laboribus adscripti, cingulum militare deposuerunt.* Laudo, qvod ille subjungit consilium, de juventute deligenda ex agresti plebe in pedestrem militiam: neq; dubito, fore id utilissimum. At observo heic, non qvid fieri possit aut debuerit, sed qvemadmodum sese nunc adeo habeat militia Polonica. Et vero unice meretur annotari, illarum Russiæ partium plebem, qvæ Starovolscio judice ad delectū omnium aptissima, multis injuriis irritatam, correptis armis aliqvot jam annos oppugnare Rempubl. Polonicam, ita ut hanc hodie experiatur acerrimum hostem. Sed in universum de illo peditum Ordine habemus fatentem Starovolsciū illum. *Pedites paucos habemus*, (inqvit,) *eos q; è plebe omnes, non ita ad pugnam, qvam ad labores castrenses evocatos: ut nimirum fossas, dum opus, fodiant, vallum excitent, pontes construant, vias sternant, termenta & impedimenta bellica*

con-

conducant, atq; demum castra ipsa custodiant. Quodsi vero oppugnationem loci alicujus meditamur, tum è Germania aut Ungaria mercenarios nobis pedites adducimus, qui sunt exercitatiores nostris.

Saltim itaq; in evocato milite domestico nihil est præsidii reipubl. Polonicæ. Specta sodes jam & conductitium. Eqvite vix alio utuntur Poloni, etiam mercenario, qvam ex nobilitate patria conscripto, qvem, qvod parte qvarta regiorum proventuum in stipendium fruatur, ex instituto Regis Sigismundi Augusti, Qvartianos appellitant. Solet sane ille fortem satis sese ostendere. At vero simul disciplinam non audit, &, si recte rem æstimes, plus ferociæ habet inconsultæ, qvam constantis fortitudinis. Sed & illorum ferocium parva admodum manus est: alii magis lingva, qvam pectore, valent, & ut primo impetu animosi, ita repressi leviter statim langvent atq; à fuga præcipite qværunt subsidium. Multus qvidem in iis laudandis Starovolscius, at si ex vero æstimes illius narratiunculas, apparebit, vehementer illum errare, dum soli illi eqvitatui adscribit facinora, qvorum laudem maximam admistus pedes meruit.

Nec ego nec tu illis rebus interfuimus, Nicanor: provocare tamen non dubito ad ipsas Polonorum historias, qvæ neutiqvam profecto Starovolscio consentiunt.

Majus hactenus robur & præsidium rebus suis invenit Polonia, in illo pedite gentis suæ mercenario Cosaccorum Zaporovianorum. Et vero, ex qvo hanc militiam in ordinem & leges redegit Stephanus Rex, munimentum ille Regni fere unicum fuit adversus Scythicas præcipue incursiones, nunqvam pene non metuendas, & vim Turcarum. Verum hoc olim fuit. Nunc

qvan-

quantum mutavit! Rebus gestis, & numero, & remotiore à regia loco, ipso deniq; solo suo & cœlo, cum non in tempore cavissent Poloni, in eam magnitudinem miles ille sensim excreverat, ut coercentium morderet frena; ac proinde prudenter ita erat tractandus, ut non advertenti (ἐκ προσαγωγῆς τῶν ἀρχῶν jubent sapientissimi Græcorum) subtracta qvidem insolescendi facultate, in amore tamen & reverentia Polonicæ reipublicæ perseveraret. Poloni vero primum Cosaccos injuriis irritare, inde arma in eos vertere, omnem militem illum pene exauctorare, nec ita qvidem ab injuriis abstinere. Unde tandem, Bogdano Chmielnicio duce, acerrimum illud belli incendium ortum, qvo septem jam annos Polonia universa tantum non conflagravit.

Multis injuriis læsos Cosaccos, ne qvidem prudentiores Poloni ipsi dissimulant. De illis inter multa alia hæc sunt verba Stanislai Lubienski, Episcopi Plocensis, in Censura Laureæ Austriacæ Julii Belli: *Cæterum qvadraginta proximis istis annis numero & fortunis, qvas ex Asiaticis prædis corradunt, aucti, prædia qvoq; & domicilia in oppidis Regiis & Nobilium habere cœperunt: qvibus & uxores & res pretiosiores deponerent. Cumq; locorum domini & Regii præfecti eos censu ac tributis gravarent, & qvasi in servitutem redigere vellent, sæpe illis rebellarunt. Ita orto ex libidine & cupiditate privatorum dissidio, aliqvoties eos publicis armis & impensis coercere opus fuit.* Consule vero, Nicanor, & Piasecium. Ille narrabit, jam anno 32. defuncto Sigismundo, tempore interregni, cum alia, tum *religionis Græcæ salvas immunitates* sibi petiisse Cosaccos à Regni Ordinibus, nihil tamen aliud accepisse responsi, qvam *curæ sibi futuras religionis Græcæ rationes*. Pristinæ scilicet & avitæ Græcæ religionis,

 cui

cui asſveverant, loco, per vim invitis Sigiſmundus curaverat obtrudi, ut & aliis Ruthenis, ritus Latinos, aut certe illos, per Unionem cum Romano Pontifice inſtitutam, Papali cultu interpolatos. Qvæ intolerabilis eſt animorum ſervitus. Ejusdem Piaſecii hæc ſunt verba pag. 494. *Hoc anno*, (1637.) *licet fortuna exituq; triſtiore, Coſacki proretinendis libertatibus ſuis laborarunt. Cum enim diverſi proceres Regni Poloniæ, in ditionibus Kijoviensibus, Coſackorum præcipuis ſedibus, multas posſesſiones partim emptione partim liberalitate Regis acqviſivisſent, cenſus earum ut augerent, licentiam Coſackorum, qvæ tali ipſorum propoſito obſtare videbatur, refrenari oportere, apud Regem Senatumq; prædicabant.* Narrat mox prolixius, qvemadmodum poſt acerrimum conflictum, victis Coſaccis, dux eorum Paulucus cum qvatuor aliis anteſignanis, poſt acceptam fidem, deditione ſint capti. Idem pag. 501. multis perſeqvitur, contra datam fidem ducem Paulucum cum ſuis capite plexum: &, publico Comitiorum decreto, *omnes immunitates, una cum oppido Techtimirow Coſaccorum ſocietati concesſas, à Regibus Poloniæ fuisſe abrogatas, negotio dato præfectus bellicis, ut, nova expeditione ſuſcepta, comitiorum illi decreto reſiſtentes extirparent.* Cum deinceps retulisſet belli illius, adverſus Coſaccos initi, variam fortunam, Coſaccosq; deditionem tandem fecisſe accepta ſecuritate, *fore, ut in proximis comitiis priſtinæ libertates ipſis reſtituerentur*, addit, ſolutis caſtris cum diffluerent manipulatim ad propria, *plurimos eorum à milite regio trucidatos, privilegia ipſorum in ambiguis Comitiorum deliberationibus manſisſe; qvodq; magis*, (inqvit) *Tribunus ſeu Commisſarius illis à Rege nunc unus nunc alter datus ſtipendia ipſis defraudabat, ſerviliterq; eos tractando, nonniſi qvæſtum qværebat* *ex il-*

ex illorum obsequio. Fatetur idem Piasecius pag. 508. Bogdanum Chmielnicki, *ob injuriam atrociorem acceptam à præfecto domicilii sui Corsumi*, redditum insolentiorem, *imprudentia vero ducum Polonicorum omnem Cosaccorum sentinam jam exacerbatorum, acceptis diversis à præfectis locorum injuriis, tum & à tribunis seu commissariis apud eos regiis, qvasi stipendia ipsis retardarent, & eorum obseqvio ad suos qvæstus abuterentur, ad seditionem provocatam esse.* Hæc omnia Piasecius non dubitavit ad posteritatem referre. Sicut ingenua etiam ejus confessio extat pag. 509. de plebe Russica, qvæ eodem cum Cosaccis tempore, anno nimirum 1648. arma corripuit: *illam* nimirum, *cum esset Græci schismatis, pertinacius infensam ritui Latino, dominisq́; suis Unione, ut vocant, istos ritus confundentibus, & qvod ab ea colonaria (qvia plerumq́; ibi Nobiles fundos suos locant Judæis, insatiabili avaritia augendis possessionum censibus assveti) immensa extorqveant.*

Sed non est, qvare de causis motuum Cosaccicorum hoc loco disseram. Satis est, si observes, Nicanor, ab illo milite nihil exspectari hodie posse præsidii adversus Moschos qvidem. Et vero eorum utriq; ritus sacros Græcos colunt: jamq́; adeo Cosacci in ditioné pene Magni Moschorum Ducis concesserunt: non adeo pridem fœdere cum Tartaris pacto Polonos aggressi sunt. Certe jam septem annos integros infestissimum reipubl. suæ hosté experta Polonia est Cosaccos suos; dumq́; illi hodie Moschorum Duci sacramento astricti, tantum abest, ut ingruentibus Moschis sese sint oppositurі.

Superest unus miles externus. Et vero illo solet uti Polonia ex Hungaris, præcipue tamen ex Germanis conducto. At vero hactenus qvidem nunqvam ille ad

insignem numerum excrevit. Nec Germani nostri signa Polonica amant, qvod durius plerumq; habeantur & iniqvius ab insolente Polonico eqvite. Ne qvid nunc dicam de illo ódio, qvo pleriq; Poloni in gentem omnem Germanicam feruntur. Certe nec Poloni, nisi ægris oculis, Germanum militem vident, nec Germani Polonum fidum sibi solent experiri. Ut vero aliqvid reipubl. Polonicæ opis sit positum in illo milite externo: qvantillum, amabo, illud est! Qvam impar sane Moscho, Tartaro, Cosaccis! Et vero in universum miseram rempublicam, cujus robur est in milite peregrino collocatum!

Expende porro, Nicanor; qvam etiam reliqva, sine qvibus bellum non geritur aut miles officium non facit, fuerint apud Polonos, non satis idonea iis immanibus hostibus repellendis. Audi vero, sodes, ante omnia communem aliqvam de iis omnibus Starovolscii confessionem. *Cum ad potentiam*, ait, *& firmitatem cujusq status reqviratur numerositas virorum bellicosorum, abundantia commeatuum, pecuniarum magnitudo, armorum sufficientia, & freqventia munitionum: nullum prorsus ex prædictis conditionibus debite & convenienter habemus.* Hæc ille, prudenter simul & ingenue. Audivisti jam tum ejusdem æqve ingenuam confessionem de milite ipso: & à nobis ille oculis tuis modo est exhibitus. De singulis reliqvis in promptu est adferre itidem plurima: ne molestus sim tamen, non nisi uno illo Starovolscio teste nunc utar.

Hujus hæc sunt verba: *De commeatu non est dubitandum, qvin tantam in bellis multitudinem Rex Poloniæ alere possit: cum sit cuiq manifestum, Regnum Poloniæ posse alia duo similia regna, prout ipsum est, non modo frugibus;*

gibus, sed & carnibus & allio campanatico sustentare. Nihilominus nos Poloni in qualibet expeditione bellica fame laboramus, atq; sæpissime res, jamjam ad finem perductas, propter commeatuum penuriam, turpiter deserimus. Qvod totum procedit ex socordia præfectorum belli, aut potius Reipubl. Ordinum, qvi, dum aliqvorsum bellum edicunt, nusqvam in partibus illis de commeatu provident, sed, qvod cuiq; militi sors offert, id rapit in transitu; & postea sese cum eqvis & famulis in castris sustentat. Fame vero oborta, aut morbis passim omnes intereunt, aut nolunt obedire ducibus suis, & dilabuntur. Qvod si vero Respubl. primum ibi de commeatu provideret, qvo exercitum mittere vellet, & commeatus ille, ob abundantiam rerum omniũ, parvo certe constaret, & expeditionem propositam facile ad finem optatum deduceret.

Pergit idem Starovolscius: *Jam autem qvoad pecuniam: parata illa in ærario nusqvam reperitur, sed tum demum, cum bellum per Comitia edicitur, provincialibus imponitur, vectialiaq; diversa bello finiendo sufficientia statuuntur. Sed & hæc ipsa vel tarde conferuntur, vel non ex integro in ærarium inferuntur, potior pars privatorum cupiditati cedit. Qvæ si paulo ordinatius colligerentur, atq; etiam tum, cum bellum nobis nullum est, moderate imponerentur, & asservarentur in promptuariis: profecto & exercitus nostros celerius in hostes educeremus, & militem ipsum obseqventiorem in bellis haberemus: qvi dum avaritia gubernantium stipendia sibi retineri vident, facile in perniciem patriæ conjurant; qvod jam sæpissime sumus experti.* Hæc de pecunia publica ille. Debuisset autem merito addere, pecuniæ exiguam vim posse contrahi, qvoniam Episcopi & Religiosi nihil de suis bonis in publicum conferunt, cum tamen habeant opes longe ma-

 ximas,

ximas, multo certe majores opibus Nobilium, Regiis proventibus pene ſuppares. Qvo nihil eſt indignius.

Sed audiamus porro Starovolſcium: *Arma quisq; ſibi privatus curat è Germania, aut aliqva alia gente vicina portari: qvia Rex aut Respubl. nullum armamentarium publicum habet. Sunt tamen aliqvot in locis repoſitoria tormentorum majorum, nuperrime à Sereniſſimo Rege Uladislao IV. inſtituta: ſed plura multo & ordinatiora civitates habent, itemq; nobiles nonnulli & proceres Regni.*

Poſtremũ & hæc addit: *Qvantũ ad munitiones & fortalitia, candide fatendum eſt, illa omnino in Polonia nulla exiſtere, præter aliqvot caſtella privatorum; idq; ſparſim per provincias & Regnum, ut eſt Zomoſcium, Lancutum, Zbaraſium, Neſvizia, Lachovicia, Medirecia, Dubna, aliæq; minutiores populationes.* Hæc Starovolſcius. Vult qvidem idem ille: propugnaculis non esſe opus, qvod Poloni *ſua facile vel pectoribus ſuis tueri posſint: prout hactenus tutati ſint, aperto potius Marte cum hoſte decertando, qvam vel ſtratagematis utendo vel propugnaculis ſeſe includendo.* Verum hæc qvidem perſvaſio æqve eſt inanis, atq; illa veterum Laconum: qvam proinde ſapiens vir Ariſtoteles *in opere Politico* & nimiæ ruditatis nomine traducit & præclaris rationibus convellit. Et vero, ceu ille qvoq; dicebat, *errorem illum res ipſæ convincunt*, & conſenſio omnium gentium prudentiorum veteris pariter, noſtriq; ævi. Nec profecto, qvod *aperto Marte* hactenus tuta fuerit Polonia, etiam impoſterum par fortuna ſperanda. Imo ſperari illa non poteſt, poſtqvam virtus priſca militaris multum adeo mutavit, & potiſſimum militem ſuum Polonia hodie experiatur hoſtem. Certe, cum Poloniam natura ipſa vel mari, vel fluviis (Boryſthenem excipio: ſed illum jam

tum

tum suum fecit Moschus) vel sylvis aut paludibus inaccessis neutiqvam muniverit, & ab arte nihil accesserit præsidii, præ omnibus Europæ rebuspublicis Polonia virium imbecillitate laborat.

Qvum in hunc modum vero omnis res militaris Polonica sese habeat, cui non patet, imparem esse Poloniam repellendis vel solis Moschis; præsertim, postqvam non tantum Russica plebs Poloniæ, verum etiam Cosacci in ipsum Czaris imperium transierunt?

Neq; vero est, qvod cogitemus tempora prisca, aut veterum Polonorum in Moschis domandis felicitatem. Plurimum enim decrevit vis Polonica intra paucos annos, præsertim, ex qvo Zaporavianus miles plebe rustica stipatus Polonos deseruit, qvod jam sæpius monuimus. Ex adverso longe melior hodie est ratio Moschicæ militiæ, qvam fuit olim: Utpote cum Germanico more signa seqvi, ordinem servare, audire disciplinam, & qvidem sub ducibus Germanis, cœperit. Qvodq; maximum est, hodie sub imperatore est miles ille juvene, belli avido, omnibus domi pacatis: qvum paulo ante à domino ignavo, & rebus domi vel corruptis, vel certe post diuturnum civile bellum fessis, haberetur. Nec enim nunc repetam, qvanta Moschorum viribus facta sit accessio per Cosaccos & agrestem Russorum Poloniæ manum.

Non est etiam, qvod existimes, potuisse Polonos restituere in integrum res suas. *Primo* enim ea utiq; vis fuit Moschica, isq; irruentis mali impetus, ut, nisi parato jam & constituto remedio, reipubl. interitus haud potuit averti. In omni mora periculum fuit: dumq; deliberasſent Poloni de componenda rectius republica, jam periissent, & in finibus Germaniæ jam hæsisset Moschus.

Is

Is *deinde* fuit ſtatus reipubl. Polonicæ, ut nec vitia ſua ferre amplius potuerit, nec domeſticam medicinam admittere. Conſultationibus publicis comitiorum qvid potuit magis eſſe confuſum, factioſum & turbulentum? Parum abeſt, qvin Græcum illud de iis affirmare licuerit: οὐδεὶς οὐδενὸς ἀκούει οὐδὲν. Qvid magis pernicioſum reipublicæ, qvam paucorum Nunciorum terreſtrium, qvos vocant, obnunciatione, integra Regni comitia reddi interdum irrita? Qvanto in vilipendio fuit Regia autoritas? Qvid Regibus tandem reliqvum manſit præter tenuem ſplendorem? Non diſputabo nunc, qvibus de cauſis & per qvos ingentem illam jacturam fecerit Regia Majeſtas. Scio enim, & à Regibus ipſis illam præcipitatam, & à Regni Ordinibus ſenſim eſſe ſubrutam. *A*t profecto, ea eſt populi indoles, ut, etſi ferre neqveat dominatum integrum, neqveat tamen etiam ferre integram libertatem, ac proinde, niſi Regis dignitate ſalva, ipſe ſalvus eſſe non poſſit. Jam cum antehac magiſtratus ſacri pariter profaniq; libera Regum prudentia conſtituerentur; qvantis factionibus, qvantis tumultibus, res ſancta & reipubl. ſumme neceſſaria jam annos aliqvot cœpit involvi! Dixeris, nihil perinde Rempubl. aliqvamdiu turbaſſe. Ipſa ſumma Judicia laboraſſe, ut ita loqvar, lethaliter, qverela publica omnium fuit. Ipſemet Starovolſcius non dubitavit inter cauſas felicium armorum GUSTAVI ADOLPHI Regis in Polonos referre *iram Numinis, ob tot ſcelera publica impunita.*

Porro, in omni populo Polonico credin' fuiſſe, qvi ſerio optarint reipubl. ſtatum, qvi erat, integrum? Mihi vix videtur. *Primum* enim utiq; religionis obtentu inter ſeſe hoſtili prope fuerunt Poloni animo, ex qvo Sigiſmundi Regis cura Jeſuitæ in Regno illo invaluerunt.

Jam

Jam à multis seculis scilicet Ruthenica gens, qvæ aut Poloniæ Regibus aut Magnis Lithvaniæ Ducibus subest, Græcos ritus, sensusq; amplexa est, multum à Romanis diversos, qvibus populus reliqvus fuit addictus. At semper inter illos pacata omnia: nec sacrorum diversitas reipubl. civilis communis studiũ turbavit. Posteaqvam Romanus cultus avorum memoria passim terrarum ab erroribus superstitiosis purgatus est, in Polonia qvoq; numerosa satis multitudo novis illis partibus accessit: non sine aliqvo motu qvidem, qvi tamen intra modum fuit, nec aliqvod animorum divortium induxit. Simul vero Sigismundus Rex Jesuitarum consilio & opera sacra, profanaq; omnia cœpit regere; jam omnia turbari, solis Romanæ superstitionis assеclis honores, dignitatesq; vindicari, diversa sentientes convitiis & contumeliis affici, in eos, tanqvam hæreticos, extrema meritos, omnem reliqvum populum incendi, omnes urbes Jesuitarum collegiis alliciendæ juventuti idoneis repleri, misero deniq; Ruthenorum populo, atq; adeo & Zaporovianis Cosaecis Romanensia illa per vim obtrudi. Unde ita in partes scissus est populus, ut jam ipsimet reipubl. suæ indignentur partes qvæq;. Romanenses enim illi etsi numero & dignitate reliqvis prævaleant, accensi indocto zelo, cum injuria conjunctum existimant, qvod supersint, qvi sentiant aliter, præsente felicitate sua neutiqvam contenti. Reliqvi dolent, deprimi se & honoribus debitis privari, tantum ob innoxios sensus. Multo maxime fremunt Rutheni, vim passi. Nulla harum partium igitur amare potuit præsentem reipubl. statum, qvippe qvum nulla non de injuria conqvesta sit, qvam ex publico statu acceperit.

Lege, sodes, Nicanor, qvæ ipsemet Piasecius narrat

rat de Jesuitarum qvidem auctoritate apud Sigismundum pag. 300: qvemadmodum illi Jesuitæ innumeris contentionibus urbem Rigam ad desperationem adegerint, pag. 347: de turbis ex Unione qvorundam Russicorum antistitum cum Papa Romano facta exortis, pag. 139. 444. & 459. Qvo ultimo loco, ut & pag. 445. 448. 456. 458. simul disces, Evangelicorum tolerantiæ, sacramentis Regiis dudum confirmatæ, qvam sese opposuerint in illo post Sigismundum interregno optimatum Regni primores, qvodq; illam non admiserint Præsules, nisi addita illa clausula: *Salvis juribus Ecclesiæ Catholicæ Romanæ*: qvæ qvid sibi velit, nemini est occultũ. Indico duntaxat tibi loca, qvæ possis consulere, si libet: nec enim mei est instituti, hæc omnia plene narrare. Starovolscius non dubitavit affirmare, eo rem rediisse, *ut nemo in Senatum admitti, aut ad minora subsellia vocari qvisqvam potuerit, nisi Romanæ professionis*. Kobierzyckius vero, qvo loco in defuncti Sigismundi laudes se diffundit, *l.* 1. *Uladislai Principis*, hisce verbis utitur: *Constantissimum maternæ pietatis cultorem habuit Polonia: qvam serpente hæreseos contagione leni, at efficace* (efficace sane apud ambitiosos, at iniqva & communi omnium libertati adversa) *medicina ad veteris, orthodoxæq; religionis revocavit sensum, cum præfecturas & magistratus deferret viris avitæ, majorumq; fidei apprime tenacibus: eoq; dominationis arcano* (fuit sane arcanum dominationis, utpote cum hoc ipso unam, eamq; majorem patem procerum zelotarum sibi Rex plurimum devinxerit, exiguo tamen commodo) *retento, hæreses absq; ullo strepitu partim supprimeret, partim memorando pietatis exemplo ad pristinum reduceret statum: &, qvi potissimam, præcipuamq; Senatus partem novo ac recenti addi-*

ctam

ctam dogmati in primordiis regnorum repererat, decedens duos tantum relinqveret, Sigismundum Grudzinium Calissiensem, & Raphaelem Leszynium Belzensem, Palatinos, illum qvidem occultiori cuidam sectæ deditum, proindeq; minus noxium; hunc Calvini seqvacem, summæ nihilominus probitatis civem, patriæq; studentem commodis.

Pecco forte, Nicanor, qvod probare instituam testimoniis illa, qvæ omnibus, Polonicarum rerum gnaris, sunt notissima. Utile tamen duxi, saltim pauca hæc adferre in medium, qvo omnis dubitatio tuo animo eximatur, qvoniam haud facile soles credere (qvæ tui est ingenii probitas) seqviori famæ, etsi vulgatissimæ.

Non vero illa tantum ratione dissecta est in partes Polonia, *verum* etiam in universum inter ipsos eqvites & Prælatos, qvos penes cæteroqvin summa est reipublicæ, pessime convenit. Capita contentionum (sunt autem ponderis haut exigui) legere licet apud Piasecium pag. 444. Neq; Eqvitum causæ justissimæ à republ. ullum potest esse remedium, qvum Clerus curiæ Papalis favore se tueatur. Et tamen nemo prudens non videt, illa, qvæ Episcopi arrogant sibi jura, non posse salva republica admitti.

Qvis crediderit *porro*, populum omnem ingenuum reliqvuum amasse illam rempublicam, qvæ sese exclusit ab honoribus adeundis? Non sane firmo est loco civitas, qvæ plerosq; habet inhonoratos.

Longe vero iniqvior est conditio plebis Polonicæ; qvia durissima premitur servitute. Ceu jam supra audivimus, plebem agrestem Ruthenorum, ob summas injurias, in ipsos dominos suos arma corripuisse. Multo minus ergo plebs potuit præsentem reipubl. statum amare.

Taceo alias privatas lites, qvibus Polonia hodie eſt refertisſima, ipſomet teſte Starovolſcio: qvoniã minus, qvam reliqva disſidia, in publicum nocent. Etiam illa tamen animos ab amore publici ſtatus multum avertunt. Nihil etiam dicam de immani luxu pariter & luxuria, qvibus ditisſima patrimonia brevi abſorbentur, & qvi ad egeſtatem ſunt redacti, ad res novas incitantur. Non tangam qvoq; illam ſuperbiam, qva factum, ut alios tantum non omnes præ ſe contempſerint, cumprimis ipſos hoſtes ſuos. *Minimi ſeſe ſemper feciſſe* Svecos, ultro fatetur Starovolſcius. Silebo deniq; illam diteſcendi cupiditatem, qvæ aliqvamdiu inter Polonos præter ſolitum exarſit. Prudenter tamen Starovolſcius fatetur: illa ***cupiditate*** hoc effectum, ***ut minus publicis rebus modo ſint intenti Poloni, & qvisq; eorũ privato commodo ſtudeat: ex qvo procerum asſiduæ diſcordiæ, nobilium inobedientia, aulæ ſuſpiciones, Principis contemptus, rerum neglectus pasſim.***

Non posſum vero non tibi conſiderandum exponere immodicum illud libertatis ſtudium, qva lue laborat univerſa Nobilitas Polonica. Nec enim illa verã libertatem deniq; cupiit, ſed in licentiam effuſa nec leges amplius nec Regis aut magiſtratuum juſſa audiit: unoqvovis plenum ſuarum rerum arbitrium affectante. Hoc enim eſt evertere penitus rempublicam, & convellere omnem ſocietatem civilem, Certe, hisce moribus rempublicam tueri ſalvam, unum eſt eorum, qvæ ſunt imposſibilia. Nec vero eſt, qvod ſperare meliora qvem jubeant tempora mollia, qvæ interdum hisce vitiis laborantes reſpublicas aliqvamdiu ſuſtentant. Simul enim vel domi vel foris gravior aliqvis motus exoritur, reſpublicæ ejusmodi illico collabaſcunt. Perinde

atq;

atq; domus aliqva aut navis lacera cœlo benigno qvidem supereſt, & mentitur aliqvod robur; tempeſtati tamen mox ſuccumbit.

Atqvi tantis morbis laborantem Poloniam invaſit immani multitudine Moſchus. Qvî potuiſſet itaq; non illa tota in tam potentis hoſtis ditionem pervenire? Et vero pene omnem Lithvaniam, & Ruſſiæ Polonicæ pleraq;, inuſitata armorum felicitate, ſpacio temporis perexiguo Moſchus jam ſubegit. Nec potuerunt Poloni diſſimulare ſuam imbecillitatem, maximum ruentibus ſuis rebus præſidium à Tartaro, capitali gentis hoſte, exſpectando.

Jam ante oſtendi, in tanto diſcrimine & tam præſente, rempubl. ſuam non potuiſſe Polonos ita emendare, ut eſſet par tuendis reliqvis. Non obſcurum vero eſt etiam ex iis, qvæ in medium attuli: etiamſi tempus hoc admiſiſſet correctionem; mores tamen eos eſſe, eoq; rediiſſe Polonica omnia, ut, niſi vi adhibita, respublica, qvo par eſt, modo componi haud potuerit. Numqvid enim cui fiat veriſimile, homines, illis moribus & inſtitutis non tinctos, non imbutos, ſed plane immerſos, innutritosq;, ſponte ſua, boni publici cauſa, mutaturos illa ſibi adeo accepta, laudata, uſitata? Alienum eſt hoc ab omni humano ingenio. Et vero, qvis illis perſvadeat, ſaltim improbum eſſe illud libertatis ſtudium, qvo ducuntur? Utq; multis hoc perſvadeas, cum pauciſſimi, qvid expediat publice, præ inani cupiditate privatæ rei, intelligant, ſaltim apud plurimos doctrina ſola nihil effeceris. Sed &, qvi intelligunt bona, malaq;, tamen raro ea ſunt virtute, ut, qvæ intelligunt, ſectentur.

Vi ergo qvadam opus omnino fuit reipubl. Poloni-

cæ, si corrigi debuit. Vi, inqvam. Nec vero tales rerumpubl. morbos, nisi vi, sanaveris. Certe, ut corporis, ita & reipublicæ mala qvædam ferrum & ignem exigunt: molli aut lenta medicina exasperantur, augescuntq;.

Cæterum nec domi (in ipsa inqvam Polonia) partis alicujus fuit vis, par illi carcinomati edomando. Non Regis sane, non alicujus Nobilium ordinis illa fuit potentia. Utq; fuisset; attamen, num pars victrix fuisset omnia ex usu publico compositura, per profecto est incertum. Ut seqviora qvæq; suspicemur, movent nos plerorumq; mores efferi.

Qvicqvid hujus sit, non potuisse amplius Polonos Moschorum potentiæ resistere, ac proinde futurum brevi fuisse, ut omne illud Germaniæ latus barbaræ Moschorum tyrannidi & Tartarorum incursibus nudaretur, haud dubie, perspecta penitius Polonorum republica, etiam tu, Nicanor, jam confiteberis. Cave, vero, dubites: Svecorum consilio & viribus imposterum ab illo qvidem immenso periculo nos tutos fore. Favet illorum conatibus altissimum Numen: ceu palam est. Præest Rex, pietate non fucata, prudentia, dexteritate agendarum rerum, animi generositate & fortitudine, vigilantia, modestia, benignitate, clementia, nemini eorum, qvos hic sol vidit rebus magnis gerendis pares, secundus. Huic ad manum Senatus fidelis, gnavus, cautus: exercitus bellandi svetus, obseqvens, numero magnus, virtute maximus, semper victor, nunqvam victus. Abunde est prudentiæ ad componendam feliciter rem Poloniæ: abunde potentiæ, ad improbos & refractarios coercendos. Qvanto magis, junctis Veciæ viribus, idonea imposterum erit Polonia, procul abigendis Moschis, Tartaris, aliisq; barbaris!

Non

Non ſine cauſa profectò jam tum Conſtantinopoli trepidatur ad hanc potentiam. Certe non major fuit Alexandri vis, qva Perſis ſuperatis omnem Aſiam domuit. Et ex illis ad Pontum locis Gothi qvondam Macedoniam, Græciam & Aſiam populati ſunt.

Legi qvidem nuperrimi Polonorum Legati Chriſtophori Przimski orationem, ad Regem CAROLUM GUSTAVUM habitam: qva tumidus orator ille etiam hoc perſvadere voluit, non poſſe feliciter Poloniam cum Svecia conjungi, qvod *diſtinctiſſima ſint regna: diviſiſſe naturam mari: diſſociaſſe conſtitutionem imperii & religionem: diſcrepare legibus, moribus, habitu, lingva: in nullo ſibi populos hoſce eſſe ſimiles, niſi ferocia, diſcordiarum omnium fomite*. Non potui vero non ridere, hæc à Polono, eoq; CASIMIRI Regis Legato, dici: qvum tamen jam ſexaginta prope annos perpetuos Polonorum Reges affectaverint in Svecos imperium, & Polonici Regni Proceres Regum ſuorum illa deſideria conſilio, ære, milite juverint: imo, cum in ſuam rempublicam receperint Poloni ipſi olim & Ruſſos, inſtitutis ſacris pariter, profanisq; multum alienos, & Boruſſos, Livonosq;, lingva & moribus ſemper, hodie etjam religione diverſos, & Lithvanos deniq;, cum adhuc fœda barbarie & paganiſmo eſſent collutilati.

Diſtinctiones ejusmodi obſtare conſtituendæ reipublicæ alicui abſolutisſimæ, omnibusq; numeris perfectæ, fateor. At, illam ut voto optare licet, ita asſeqvi non licet. Platonicæ civitatis ea felicitas fuerit. De illa condenda nulla hodie deliberatio eſt. Gentes, non minus, atq; Poloni ſunt & Sveci, mari diviſas, & inſtitutis differentes, in unum reipubl. corpus ſic ſatis feliciter poſſe concreſcere, jam à plurimis ſeculis inter omnes

homi-

homines usu compertum est. Ad *lingvam, moresq;* alienos addiscendos ipsi Poloni longe sunt aptissimi. Non dubitavit sane eorum ingenium hoc nomine commendare ipsemet Starovolscius: *qvod non solum ad convictũ atq; familiaritatem qvorumlibet faciles, verum etiam ad mores & imitationem eorum, cum qvibus vivunt, externorum præsertim, sint flexibiles: qvod* item *libenter peregrinentur; & earum gentium lingvas, ad qvas perveniunt, cupide & facile addiscant.* Non sane *vel in medio Latio tam multos reperiri, cum qvibus Latine possis loqvi,* (qvod idem dicit) verissima Poloniæ laus est. Ut *mores* aut *habitus* aut *leges* omnium iidem sint, non est necessum in republica, qvalem constituere vulgo solemus. Satis ergo fuerit, si imposterum uterq; populus conveniat in legibus, qvæ utriusq; salutem, bonumq; commune attinent. Nec ea est *ferocia* Svecorũ, (qvod Przimsky forte existimat) qvæ Polonum non ferat. Germanicus genti animus est: qvalem in Prussis & Livonibus Poloni utiq; non sunt aversati. Ne Polonorum qvidem ea *ferocia* fuit, ut non ultro sibi expetierint Regem olim, qvidem Lithvanum, Jagellonem: non adeo pridem Henricum Vallesium, Gallum: Stephanum Batorium, Hungarum: Sigismundum, Svecum: imo non passi sint per aliqvot centum annos Germaniæ nostræ Reges sibi dominari. Qvod si qvorundam major hodie est *ferocia*, cogitemus vetus illud:

Nemo adeo ferus est, qvi non mitescere possit.

Non desunt remedia compescendæ ferociæ, & mitigandis superbis pectoribus.

Maximum concordiæ statuminandæ obstaculum videtur fore Papalem *religionem*, qva plerorumq; procerum, aliorumq; animi fascinati sunt. At vero jam audivisti,

visti, Nicanor, plurimis seculis Russos, Græcis sacris addictos, cum Polonis, Latinorum rituum asseclis, pacate in unam rempubl. coaluisse: inter eosdem porro Polonos & Protestantes sic satis bene convenisse, donec Jesuitarum magisterio in odium omnium dissidentium multi Polonorum incensi sunt. Non diffiteor, manente illo amaro zelo, sinceram aliqvam animorum unionem haud sperari posse. Potest vero & ille in concordiam paulatim temperari modo non uno, tantum si removeantur è medio illi incendiarii. Nec vero fortassis fiet hoc invitis multum Polonis ipsis: utpote qvum jam ante hos qvadraginta annos idem agitaverint procerum complures, qvod libri tunc editi docent; & *annui reditus habeant* qvidem illi magistri, *plus qvadringentis millibus; tanto sumptu tamen, tamq; insano, oratorem nullum, Historici, Politici ne umbram qvidem, Semitheologastros, Scholasticos aliqvot, Philosophum sesqvialterum, qvi non dicere, sed dictare tantum sciat, habeant:* qvod ipsa Academia Cracoviensis illis publico libro exprobravit.

Sed non est, qvare nos, Nicanor, ea cura mordeat. Deus, qvi inusitata felicitate Svecorum arma hactenus fortunavit, Serenissimo Regi, ejusq; prudentissimo Senatui, consilia componendæ reipublicæ non denegabit. Et vero, qvidni hodie præstent Sveones, Gothiq;, qvod olim æterna cum nominis laude Westrogothi, Ostrogothiq; in Italia, Hispania & alibi præstiterunt? Imo, qvod Gothi qvondam effecerunt in ipsis illis Polonici hodie Regni provinciis. Ex Jornande sane discimus: Gothos, qvi simul trans Vistulam migraverunt, gentem Spalorum (qvæ est ipsa nostra Polonorum trans Vistulam tunc habitans) victricibus armis superasse, & deniq; Hermanerico Rege (qvo tempore Go-

thi Russiam rubram & Walachiam incoluerunt) omnes populos inter mare Balthicum, Euxinum pontum & Danubium, suo imperio subjecisse. Nec tamen est, qvare hisce antiqvis exemplis optima qvæq; nunc sperare te jubeam, cum alia sint ad manum recentissima. Ego potius, qvoniam tuis dubitationibus, nisi fallor, abunde satisfeci, & jam modum pene excessi epistolæ, tandem desino. Deum autem veneror, ut pergat favere victricibus inclyti populi armis, nobisq; Germanis integram servet tranqvillitatem. Vale. VI. Kalend. Novemb. clↃ IↃc LV.

FINIS.

- - - - Arma ferenti
Omnia dat, qvi justa negat.